

2025-06-17

Till

Utbildningsdepartementet

Remissyttrande: SOU 2025:18 Ett likvärdigt betygssystem

Waldorfskolefederationen (WSF) är en intresseorganisation för de ca 40 waldorfskolor som finns i Sverige. Waldorfskolefederationen samarbetar också med representanter för Montessori- och Freinet-skolorna inom ramen för Idéburna skolors riksförbund i syfte att bevaka frågor som berör pedagogisk mångfald och alternativ pedagogik.

Waldorflärarhögskolan (WLH) är idag den enda institution som erbjuder utbildningar till waldorfförskollärare och waldorflärare. Utbildningarna är offentligt finansierade och ger behörighet att arbeta i waldorfpedagogisk förskola/skola. De står under tillsyn av UKÄ. Waldorflärarhögskolan har en unik position vad gäller pedagogiska alternativ. Vi är också del av Idéburna skolors riksförbund (ISR) inom vilket vi arbetar för att stärka de idéburna pedagogiska alternativens möjlighet att bedriva förskola/skola inom det svenska skolväsendet.

WSF och WLH har ett nära samarbete och bidrar till samverkan mellan utbildning och skolor.

I detta remissyttrande inleder vi med en övergripande kommentar för att sedan kommentera några specifika frågor.

Kommentarer till utredningen

Det betygssystem som råder idag är precis som utredningen beskriver så problematiskt att den inte bara kan lappas och lags utan måste göras om. Att med så korta tidsintervall ändra något så komplext som betygssystem är olyckligt, men i det här fallet ser vi att det är nödvändigt.

Att det i svensk skola finns problem av olika slag och på olika nivåer är klart. Det är nödvändigt att man från statens sida utreder samt föreslår och genomför åtgärder för att förbättra kvaliteten i förskola och skola. Vi ser dock med oro på att åtgärder numera nästan alltid innebär mer styrning och kontroll. Den autonomi som man ibland tillskriver lärare blir något som lätt rör sig på idéplanet. Brister i skolan menas bero på

bristande kompetens, ineffektivitet; brist på styrning och kontroll. Det går en gräns för när man inte längre kan "fortbilda bort" eller organisera bort resursbrister. Att se att skolan och lärarna arbetar med allt mindre resurser i förhållande till att kraven har ökat leder inte i nämnvärd utsträckning till reella åtgärder.

Frågan om antalet föreslagna reformer, helhet och utvärdering

Ett annat problem är att antalet utredningar som berör skola, inte minst under det senaste året är många. Det kan leda till att man kommenterar en enskild utredning utan att alltid se hur den kommer att samspela med andra utredningar. Vi noterar också till exempel att det som i SOU 2024:94 föreslås som försöksverksamhet i någon mån motsägs i en senare utredning, SOU 2025:44, där man föreslår införande av vissa åtgärder – innan försöket i det tidigare förslaget har utvärderats. Det är stora och många reformer som sammantaget föreslås. Det kommer att kräva genomtänkt organisation och struktur när alla nya förslag ska implementeras. Det kommer också krävas att lärare ges tid att omfatta allt det nya som ska gälla.

Det kommer även att krävas kontinuerlig utvärdering inte bara av lärares arbete utan av systemen i sig själva. Att så många reformer genomförs samtidigt kan dessutom bidra till att det är vårt att veta vilken åtgärd som eventuellt orsakar vilken konsekvens. Parametrarna kommer att vara många. Här menar vi att det inte räcker att varje reform utvärderas för sig, utan det behövs en övergripande utvärderingsplan från statens sida. Och naturligtvis behövs det också en villighet att göra nödvändiga justeringar.

Med detta sagt vill vi framhålla vikten av att man innan det nya betygssystemet beslutas verkligen beaktar de synpunkter som kommer från remissinstanserna och så långt det är möjligt reviderar förslaget så att man undviker risker och brister. När systemet väl är beslutat måste det ändå finnas beredskap för att rätta till vissa oförutsedda problem.

Lärares professionskunskaper

Vi är positiva till att man inte bara talar om lärares autonomi och professionskunskap på ett idéplan, utan att förslaget genomsyras av en respektfull ton kring lärares omdöme och kunskaper. Många av problemen kring de idag alltför olikvärdiga betygen hänger samman med just systemfel, snarare än lärarkompetens. Det här kommer också fram genom konkreta förslag där man skiljer på lärarsatta betyg, slutprovsbetyg och meritvärde på ett annat sätt än vad som är fallet idag.

Betyg, bildning och lärande

WSF och WLH beklagar att frågor kring betyg i så hög grad har präglat mycket i skolan. Vi menar att man har haft ett orimligt stort fokus på betyg, kunskapskrav och betygsriterier och för lite låtit frågor kring bildning och lärande få den plats de borde ha. Vi menar att utbildning ska bedrivas i en bildningsmiljö. Det ska finnas utrymme för det mer direkt mätbara och för det omätbara. Vi uppfattar att det på ett plan råder enighet om detta, men att det i realiteten lätt blir så att det mätbara ges mer plats och fokus helt enkelt därför att det är lättare att redovisa de delarna. Att skapa utbildning där sammanhang, helheter, meningsfullhet, kultur och värderingar inte bara ryms utan får frodas är viktigt av mänskliga, demokratiska och samhällsekonomiska skäl.

Frågan om mängden prov

Till betygsfrågan hör att antalet prov är stort i svensk skola idag, inte minst på grund av just fokus på betyg. Om resultat på nationella prov kommer först efter skolans slut kommer lärare att behöva ha andra prov som kan bidra till betygsunderlaget. Vi ser en klar risk för att antalet prov ökar. Detta riskerar att öka stressen för elever utöver att det också går mer undervisningstid till prov än vad som är önskvärt. Det finns ju redan idag kritik mot att nationella prov tar för mycket undervisningstid i anspråk.

Risken med kalibrering och små elevgrupper

Ett annat problem, som också utredningen i viss mån pekar på, gäller skolor med små elevgrupper. Utredningen har därför också föreslagit att inte använda samma kalibreringssystem i till exempel den anpassade grundskolan. Men vi måste här lyfta fram just de idéburna skolornas situation. Bland de idéburna skolorna finns flera små skolor. I en del av skolorna finns ofta elever som har kommit till skolan i senare årskurser. Inte sällan har dessa elever haft svår skolgång bakom sig och de hinner inte komma ikapp i den nya skolan. Det betyder att i en liten avgångsklass i årskurs 9 kan en förhållandevis stor andel elever ha sämre resultat (betyg). Här kommer ett konkret exempel för att belysa problemet:

En årskurs 9 har tolv elever. Av dessa får tre elever F i matematik, en får streck. Alla dessa har för övrigt kommit till klassen under mellan- eller högstadiet. En elev i klassen får B. Betygen ligger på samma nivå som betygen i det nationella provet. Vid en kalibrering/sammanvägning kommer eleven med B att få ett betygsvärde som ligger alltför långt ifrån det betyg som eleven ska ha.

Vi menar att detta slår orimligt orättvist mot en elev i den situationen. Hur kan man i systemet skapa vägar som gör att detta inte händer? Här menar vi att förslaget måste kompletteras och ses över. Det kan givetvis bli orättvist även åt andra hållet.

Det föreslagna systemets, legitimitet, komplexitet och tekniska förutsättningar

Vi ser med viss oro på att systemet med kalibrering är ganska krävande att förstå – och därmed att förklara för elever och vårdnadshavare. Det är helt enkelt ett tekniskt ganska krävande eller till och med krångligt system. Det i sig riskerar att försvåra legitimiteten av systemet. Samtidigt ser vi inte att det finns en enkel lösning – funnes det skulle vi inte befinna oss där vi är idag.

Alla de prov som ska äga rum digitalt och som ska rättas extern ställer stora krav på att det finns välfungerande digitala system. Här är förtroendet till myndigheterna i dagsläget lågt. Det blir en viktig och stor uppgift för Skolverket och andra berörda myndigheter att reparera det rådande förtroendegapet.

Elever som ej kan göra digitala slutprov

Vi vill lyfta frågan om elever som av olika skäl inte kan delta i digitala slutprov. Utredningen föreslår att dessa elever med läkarintyg ska kunna avstå från nationella prov. Vi menar att det för vissa av dessa elever borde finnas möjlighet att göra ett prov analogt, med papper och penna. Vi menar att denna möjlighet bör övervägas innan beslut fattas.

Godkäntrönsen och antalet betygssteg

WSF och WLH, har liksom många lärare, länge önskat att den skarpa godkäntrönsen tas bort. Det är positivt att detta nu föreslås. Vi ställer oss dock undrande till om det behöver finnas tre betygssteg för elever med icke godtagbara kunskaper. Vi menar att det kan bli svårbedömt och svårkommunicerat. Vi skulle hellre se två steg för icke godtagbara kunskaper.

Det föreslås att det ska krävas ett betygsvärde på minst 4 för att en elev ska kunna gå vidare till gymnasiet. Man kan då fundera på om det vore önskvärt med mer differentierade behörighetskrav (som det ju är till högskola/universitet). En viss differentiering skulle möjligen minska behovet av att byta program samt öka genomströmningen på gymnasiet.

Avslutning

En konsekvens av den ökade styrningen är att det blir allt svårare för pedagogiska alternativ att rymmas inom de allt snävare ramarna och den ökade detaljstyrningen. Enligt artikel 14 i EU-stadgan (Lissabonfördraget) har vårdnadshavare rätt att välja alternativ pedagogik. Detta kan inte enbart handla om organisationsform eftersom en genuin alternativpedagogik också arbetar med en unik pedagogisk och didaktisk praktik. Det måste helt enkelt finnas utrymme även för olika pedagogiska inriktningar.

Utredningen tar upp problemet med marknadsskolesystemet. Man uttalar sig skarpt: ”Det kanske mest anmärkningsvärda med det svenska betygs- och urvalssystemet är kombinationen av en skolmarknad där friskolor får göra vinst samtidigt som de lärarsatta betygen ligger till grund för behörighet och urval. Betygen i Sverige blir på så vis en valuta för skolans aktörer, där aktörerna själva ”sitter på sedel-pressen”, som det ibland har liknats vid” (s. 385). Vi menar att det är hög tid att göra skillnad på vinstuttagande skolor och idéburna skolor. Man har tidigare gjort en stor utredning (SOU 2019:56, Idéburen välfärd) om den idéburna sektorn. Lite har hänt sen dess.

Vi menar att staten måste se över de idéburna skolornas situation. Inte bara för de idéburna skolornas skull, utan för det svenska skolväsendets skull. Det är just i dessa skolor man ofta finner alternativ pedagogik. Bland de idéburna skolorna (till exempel Freinet, Montessori och Waldorf) finns olika pedagogiska metoder värda att undersöka och utvärdera. Det finns metoder som skulle kunna berika fler. När man stryper de idéburna skolorna stryper man också därför sakta möjligheten att bedriva alternativ pedagogik. Det riskerar att till slut bara bli en del av ett teoretiskt innehåll i en kurs på en pedagogisk institution. Vi efterlyser en samlad politisk vilja att skapa förutsättningar för de idéburna skolornas existens.

Caroline Bratt

Waldorflärarhögskolan

Maria Norberg

Waldorfskolefederationen